

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ
ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΔΙΚΑΙΟ

(Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστών – Θεσσαλονίκη - 23.10.07,
στα πλαίσια της συνάντησης με θέμα:
«Ποινικό Δίκαιο σήμερα: Μέσο προστασίας ή μέσο ελευθερίας»)

Στο περίφημο βιβλίο του «Οι Δικαστές» ο γνωστός Άγγλος δικηγόρος **David Pannick** αναφέρει τα εξής:

«Οι ποιότητες που είναι επιθυμητές από ένα Δικαστή μπορούν να εκτεθούν απλά: «να είναι ένας καλός Δικαστής και να θεωρείται από τους άλλους ως τέτοιος»¹. Τέτοια διαπιστευτήρια δεν αποκτώνται εύκολα. Ο Δικαστής χρειάζεται να έχει «τη δύναμη να θέσει τέρμα στην αδικία»² και «τις ικανότητες που απαιτούνται από τον ιστορικό, τον φιλόσοφο και τον προφήτη»³.

Αυτό το τεράστιο και σύνθετο έργο καλούνται καθημερινά οι Δικαστές να φέρουν εις πέρας μέσα από την εκδίκαση υποθέσεων, αλλά κυρίως μέσα από την έκδοση της απόφασής τους. Το άρθρο 1.5 του **European Charter on the Statute for Judges**⁴, επιβάλλει στους Δικαστές να επιδεικνύουν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους εκείνο τον υψηλό βαθμό ικανότητας που είναι αναγκαίος για την έκδοση των απαραίτητων εκείνων αποφάσεων από τις οποίες και εξαρτάται η εγγύηση και η διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων. Ο δικαστικός λόγος καταγράφεται

¹ Jeremy Bentham: Draft for the Organisation of Judicial Establishments: The Works of Jeremy Bentham (Εκδ. Bowring, 1843), Τόμος 4, σελ. 359.

² Εκκλησιαστικής 7:6.

³ Felix Franfurter: "The Judicial Process and the Supreme Court", στο έργο «Of Law and Men» (Εκδ. Philip Elman, 1956), σελ. 39.

⁴ Έκδοση Συμβουλίου Ευρώπης DAJ/DOC/98/23

αυθεντικός στο δικαστικό κείμενο, το οποίο και αποτελεί εφεξής την τελεσίδικη κρίση του Δικαστηρίου, το οποίο έχει αξιολογήσει τα ενώπιον του δεδομένα, τόσο από πλευράς πραγματικών γεγονότων, όσο και από πλευράς νομικών ερωτημάτων και επιχειρημάτων που έχουν προκύψει στη συγκεκριμένη υπόθεση.

Είναι αξιωματικό ότι η ποινική πτυχή της δικαιοσύνης είναι η πιο σοβαρή έκφανση της απονομής αυτής, με δεδομένες τις καταλυτικές συνέπειες στο κατηγορούμενο πρόσωπο. Η δικαστική κρίση έχει αντίκτυπο στην ελευθερία ή στον εγκλεισμό του συγκεκριμένου ατόμου, επηρεάζοντας ταυτόχρονα και τα μέλη της οικογένειας του και εφόσον η οικογένεια αποτελεί το κύτταρο της κοινωνίας, η ποινική μεταχείριση, σωρευτικά ιδωμένη, αναδιπλώνεται σε ολόκληρη την κοινωνία.

Λόγω ιστορικών συγκυριών η Κύπρος άρχισε από το 1878 σταδιακά να ακολουθεί το Αγγλοσαξωνικό σύστημα δικαίου, όταν κατέστη αποικία της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία και από το 1882 άρχισε να εισαγάγει τους Αγγλικούς Θεσμούς δικονομίας και να οργανώνει τα Δικαστήρια ανάλογα.⁵ Το Κοινοδίκαιο εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να αποτελεί το βασικό υπόβαθρο του δικαίου και μετά την ανεξαρτησία το 1960. Οι Αγγλοσάξωνες προσέδιδαν πάντοτε ιδιαίτερη βαρύτητα στην προστασία των ατομικών ελευθεριών και ήδη από την εποχή της **Magna Carta** καθιερώθηκε ειδικό ένδικο μέσο για την ελευθερία του ατόμου το **writ of habeas corpus**. Αιώνες αργότερα η αρχή αυτή κατοχυρώθηκε στο άρθρο 5.4 της Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ταυτόχρονα η άλλη παράλληλη και καταλυτική αρχή ελευθερίας που τεκμαίρει το κατηγορούμενο πρόσωπο να θεωρείται αθώο μέχρις ότου αποδειχθεί ένοχο σύμφωνα με το Νόμο, έχει εισαχθεί και στο Κυπριακό Σύνταγμα με

⁵ Γ. Μ. Πική: Το Αγγλικό Κοινό Δίκαιο, οι Κανόνες της Επιείκειας και η εφαρμογή τους στην Κύπρο.

το άρθρο 12.4. Το τεκμήριο της αθωότητας είναι τόσο θεμελιακό που έχει αποτελέσει ένα από τους ακρογωνιαίους λίθους της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το άρθρο 6.2 του οποίου ακριβώς κατοχυρώνει την αρχή αυτή.

Αυτό το θεμελιώδες τεκμήριο αθωότητας πρέπει να συνδυάζεται πάντοτε με το εξίσου σημαντικό δικαίωμα ενός κατηγορούμενου προσώπου να έχει δίκαιη δίκη εντός ευλόγου χρόνου, όπως κατοχυρώνεται από το άρθρο 6.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς και από το αντίστοιχο άρθρο 30.2 του Κυπριακού Συντάγματος. Οι διακηρύξεις αυτές είναι υποστηρικτικές των βασικών πανανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ρητά προνοεί το άρθρο 19 του **Universal Declaration of Human Rights**⁶ της 10.12.48 που αναφέρει ότι «έκαστος δικαιούται εν πλήρει ισότητι σε μια δίκαιη και δημόσια ακροαματική διαδικασία από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο Δικαστήριο στη διακρίβωση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του, καθώς και σε οποιαδήποτε ποινική εναντίον του κατηγορία». Τα ίδια περιέχονται και στο **International Covenant on Civil and Political Rights** («ICCPR»), άρθρο 14(1)⁷.

Περνώντας από τη θεωρία στην πράξη, που είναι και η διατράνωση της θεωρίας, οι δικαστές καλούνται να εφαρμόσουν και να δώσουν ουσία στις πιο πάνω αρχές μέσα από το σκεπτικό των αποφάσεων τους. Αξιολογώντας και αιτιολογώντας μεταποιούν τις γενικές και ασάλευτες πανανθρώπινες αξίες σε συγκεκριμένες έννοιες στο ατομικό επίπεδο. Από το συλλογικό φθάνουν στο ατομικό συγκεκριμενοποιώντας τις αρχές στον

⁶ Διακηρύχθηκε και υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10.12.48.

⁷ Το ICCPR υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 16.12.66 και τέθηκε σε ισχύ στις 23.3.76. Μέχρι τις 8.5.06, 156 χώρες είχαν προσχωρήσει ή αποδεχθεί τη διακήρυξη αυτή.

ενώπιον τους βρισκόμενο κατηγορούμενο, ο οποίος προσβλέπει στην αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστή και του ευρύτερου δικαστικού συστήματος ώστε να τύχει μιας δίκαιης δίκης με πλήρη εφαρμογή των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πώς επιτυγχάνεται αυτό; Με ποιο τρόπο η αιτιολόγηση στη δικαστική απόφαση έρχεται αρωγός στην διασφάλιση της δίκαιης δίκης στην ποινική υπόθεση; Κατ' αρχάς είδαμε πιο πάνω ότι ο δικαστής πρέπει να λειτουργεί σ' ένα σύγχρονο ελεύθερο δημοκρατικό πολίτευμα το οποίο αποδέχεται τις θεμελιώδεις ελευθερίες του ατόμου και το τεκμήριο της αθωότητας. Διαφορετικά, οποιαδήποτε αξιολόγηση και αιτιολόγηση θα πέσει στο κενό και δεν θα είναι παρά μια επίπλαστη και φαινομενική άσκηση δικαστικής κρίσης. Το αποτέλεσμα θα είναι εν πολλοίς προδιαγεγραμμένο. Κατά δεύτερο λόγο, της αιτιολόγησης στην απόφαση προηγείται λογικά η αξιολόγηση. Η αξιολόγηση από το Δικαστήριο αποτελεί θεμελιώδες έργο που στην απουσία του κανένα Δικαστήριο δεν μπορεί να φθάσει σε οποιοδήποτε πειστικό αποτέλεσμα. Δεν είναι δυνατόν να αιτιολογηθεί ορθά η δικαστική κρίση χωρίς να ενυπάρχει είτε από πριν ή ως στοιχείο που περιέχεται έστω ως μέρος της, η αξιολόγηση. Παρόλο που πολλές φορές τα δύο συγχέονται και συνυπάρχουν χωρίς να διαχωρίζονται στη δικαστική απόφαση, είναι σαφές ότι η αξιολόγηση αποτελεί αυτόνομη εργασία αναγκαία για τη διαπίστωση της τελικής δικαστικής κρίσης.

Τι είναι που χρειάζεται να αξιολογηθεί; Στην καθαυτό ποινική δίκη και σύμφωνα με τις αρχές εκδίκασης των ποινικών υποθέσεων στο κοινοδίκαιο, πρέπει να αξιολογηθούν τα ακόλουθα: (i) Η ζώσα μαρτυρία η οποία προέρχεται τόσο από την κατηγορούσα αρχή όσο και από τον κατηγορούμενο και τους μάρτυρες του, (ii) τα διάφορα έγγραφα τα οποία

κατατίθενται στη δίκη ως αποδεικτικά στοιχεία και αφού περάσουν τον σκόπελο της δεκτότητας, και (iii) τα διάφορα ενσώματα τεκμήρια, άλλα από έγγραφα, όπως όπλα, πυρομαχικά, ναρκωτικές ουσίες, κτλ.

Εδώ να υπενθυμίσουμε μια μεγάλη διαφορά που υπάρχει στη θέση του Δικαστή στο Αγγλοσαξωνικό σύστημα δικαίου και στο Ηπειρωτικό, αν και οι παραδοσιακές διαφορές του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα αρχίζουν να εξαλείφονται σταδιακά με δεδομένη τη δύναμη σύγκλισης που ασκεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα θεσμικά της όργανα, αλλά και οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στο κοινοδικαίο ο Δικαστής θεωρείται επιδιαιτητής της εκδικαζόμενης ενώπιον του υπόθεσης. Δεν μετέχει στη διεκυστίνδα που διεξάγεται στην αίθουσα του Δικαστηρίου, εκτός για να καθορίσει δικαιώματα και υποχρεώσεις, ιδίως στον τομέα του αποδεικτικού δικαίου και δεν κατεβαίνει στην αρένα της διαφοράς των διαδίκων. Δεν καλεί ο ίδιος μάρτυρας, ούτε αναλαμβάνει οποιοδήποτε ανακριτικό έργο οποιασδήποτε μορφής διαφορετικά κινδυνεύει να θεωρηθεί ότι μεροληπτεί υπέρ της μιας ή της άλλης πλευράς. Στο Αγγλοσαξωνικό σύστημα ακολουθείται το κατηγορητικό ή αντιπαραθετικό σύστημα («accusatorial system»), σ' αντίθεση με το εξεταστικό ή ανακριτικό σύστημα («inquisitorial system»), που ακολουθείται στην υπόλοιπη Ευρώπη, με ορισμένες εξαιρέσεις. Επομένως το τι αξιολογεί ο Δικαστής που είναι εμποτισμένος αλλά και εφαρμόζει τις αρχές του κοινοδικαίου και του αντιπαραθετικού συστήματος είναι αποκλειστικά το υλικό που του παρουσιάζουν οι μονομάχοι, αν θέλετε, στην αρένα, δηλαδή η κατηγορούσα αρχή και η υπεράσπιση. Πολύ καλή ανάλυση για τα δύο συστήματα δικαίου, με ιδιαίτερη αναφορά στην ποινική δίκη περιέχεται στο εξάιτετο βιβλίο του

Glanville Williams «The Proof of Guilt»⁸. Εξηγείται εκεί ότι ακριβώς η παραδοσιακή Αγγλική νομική κουλτούρα θέλει τον Δικαστή, και έτσι είναι, να εισέρχεται στη δίκη αμερόληπτος και πλήρως αποστασιοποιημένος από την ενώπιον του υπόθεση, την οποία και καλείται να εκδικάσει και αυτή η στάση του είναι μέρος του λόγου της εκτίμησης που χαίρει στο όλο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης.

Η αξιολόγηση λοιπόν της νόμιμα αποδεκτής στο τέλος της ημέρας προσαχθείσας μαρτυρίας, πρέπει να γίνεται ακολουθώντας κάποιες σταθερές αρχές. Κατ' αρχάς επιβάλλεται ο Δικαστής να έχει ανοικτό και ελεύθερο πνεύμα απέναντι στους διαδίκους. Δεν πρέπει ποτέ να εξουδετερώνει, ακόμη και με υποσυνείδητους μηχανισμούς την αρχή της ισότητας των διαδίκων, αποτέλεσμα και αυτό του τεκμηρίου της αθωότητας. Δεν αξιολογείται αρνητικά για παράδειγμα και με εκ προοιμίου εχθρική προς τον κατηγορούμενο διάθεση ο κατηγορούμενος απλά και μόνο επειδή ο τελευταίος κατηγορείται για βιασμό ή για άλλο τυχόν επαχθές έγκλημα που κάθε φυσιολογική κοινωνία βέβαια απεχθάνεται και τιμωρεί. Δεν επηρεάζεται από εξωγενή προς τη δίκη στοιχεία ή παράγοντες όπως τυχόν αρνητική δημοσιότητα που δίνεται από τα Μ.Μ.Ε. σ' ένα κατηγορούμενο, μια σύγχρονη δυστυχώς μάστιγα της σημερινής φιλελευθεροποίησης και δημοσιοποίησης των πάντων. Ούτε προσδίδει οποιοδήποτε προβάδισμα στην κατηγορούσα αρχή επειδή έχει τον πρώτο λόγο στην προσαγωγή της μαρτυρίας. Ο Δικαστής θυμίζει εαυτόν ότι η κατηγορούσα αρχή έχει το βάρος να αποδείξει την υπόθεση της πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας και δεν επιτρέπεται παρείσφρηση άλλων κριτηρίων σ' αυτή την αξιολόγηση. Η ισότητα των διαδίκων μεταφράζεται πρακτικώς στην ευκαιρία στον κατηγορούμενο να αναπτύξει χωρίς

⁸ Glanville Williams: *The Proof of Guilt. A Study of the English Criminal Trial*, 3^η Έκδ., The Hamlyn Trust Lectures.

περιορισμούς τη δική του θέση και να καλέσει εκείνο τον αριθμό μαρτύρων που επιθυμεί για να αντικρούσει τις θέσεις της κατηγορούσας αρχής, πέραν βέβαια του δικαιώματος που έχει να αντεξετάσει τους μάρτυρες της άλλης πλευράς ως προς την αξιοπιστία των λόγων τους.

Αυτό μας φέρνει στην αρχή της ισότητας των όπλων. Η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται με κριτήριο την ισότητα των διαδικών ως προς το οπλοστάσιο που έχουν δίδοντας ίσες ευκαιρίες (μέσα στα παραδεκτά αποδεικτικά βεβαίως πλαίσια), να ελέγξουν ο ένας τη μαρτυρία του άλλου. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όσο αφορά την πραγματική μαρτυρία. Ένα παράδειγμα από την Κυπριακή νομολογία. Θα ακολουθήσουν και άλλα αργότερα. Στην υπόθεση **Κορέλλης v. Δημοκρατίας** (2000)2 Α.Α.Δ. 12, τονίστηκε ότι η ίδια η κατηγορούσα αρχή υπέχει υποχρέωση να αποκαλύψει τις μαρτυρίες που κατέχει και εναπόκειται στην υπεράσπιση στο τέλος της δίκης να ισχυριστεί ότι το μη αποκαλυφθέν υλικό ήταν απαραίτητο για την ετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορούμενου, η δε μη αποκάλυψη τον έχει πράγματι επηρεάσει δυσμενώς. Στη συγκεκριμένη υπόθεση κρίθηκε προγενέστερα⁹ ότι το Κακουργιοδικείο δεν είχε εξουσία να διατάξει την παράδοση του σλιπ της παραπονούμενης στην υπεράσπιση σε υπόθεση όπου ο κατηγορούμενος γιατρός αντιμετώπιζε υπόθεση βιασμού της κατά την επίσκεψη της στο ιατρείο του. Όμως εναπόκειται στο Δικαστήριο να εκδώσει στη διακριτική του ευχέρεια εκείνη τη διαταγή που είναι πρέπουσα για να έχει πρόσβαση στο τεκμήριο η υπεράσπιση, η οποία ας σημειωθεί δεν είχε υποβάλει οποιοδήποτε αίτημα κατά την ακρόαση, παρόλο που το σλιπ είχε κατατεθεί.

⁹ Αίτηση Certiorari Γενικού Εισαγγελέα (1998)1 Α.Α.Δ. 1718.

Η μαρτυρία πρέπει να αξιολογείται και συνολικά και ατομικά. Αυτό είναι ένα άλλο κριτήριο αξιολόγησης που κατατείνει στην ορθή αιτιολογημένη απόφαση.

Ερχόμενοι τώρα στην καθαυτή αιτιολόγηση της απόφασης, έκφραση της κατοχύρωσης της δίκαιης δίκης. Το άρθρο 30.2 του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας περιέχει επιτακτικά την αναγκαιότητα όπως «Αι αποφάσεις των Δικαστηρίων δέον να είναι αιτιολογημένοι και να απαγγέλλονται εν δημοσία συνεδριάσει». Αυτό σ' αντιστοιχία με το άρθρο 6 της Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η αιτιολόγηση για να είναι πειστική πρέπει απαραίτητως να έχει αναφορά στο ουσιαστικό δίκαιο της συγκεκριμένης υπόθεσης. Πρόσθετα, πρέπει να έχει αναφορά στο διαδικαστικό δίκαιο και τέλος στη ζώσα αλλά και την έγγραφο μαρτυρία.

Όσον αφορά το πρώτο, δεν νοείται ορθή αιτιολόγηση απόφασης χωρίς να υπάρχει κρίση επί του συγκεκριμένου αδικήματος ή κατηγορίας που αντιμετωπίζει ο κατηγορούμενος και ανάλυση των συστατικών στοιχείων που συνθέτουν το συγκεκριμένο αδίκημα. Αν, για παράδειγμα, η απόδειξη της πρόθεσης του κατηγορούμενου να διαπράξει το συγκεκριμένο έγκλημα είναι απαραίτητη, πρέπει να αιτιολογηθεί κατά πόσο το Δικαστήριο αποδέχεται ή όχι την παρουσία αυτής της πρόθεσης, με αναφορά βέβαια στη μαρτυρία που έχει προσαχθεί (δείτε **Αντώνης Ιωάννου Χριστοφίδης v. Αστυνομίας** (1965)2 C.L.R. 69, υπόθεση σχετικά με παραλαβή κλοπιμαίας περιουσίας). Στα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας η αναγκαιότητα της λεπτομερούς παράθεσης της αιτιολογίας δεν ήταν τόσο κατανοητή από τους τότε λειτουργούς της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αρκετές αποφάσεις στο επίπεδο του Εφετείου στις οποίες η πρακτική της πολύ συνοπτικής αιτιολόγησης σχολιαζόταν αρνητικά. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις κρινόταν αναγκαίο να

συζητηθεί και κατά πόσο η απόφαση θεωρείτο αιτιολογημένη στην έννοια και του άρθρου 113(1) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155, το οποίο προνοεί ότι η απόφαση πρέπει να περιέχει τους λόγους και την αιτιολογία του Δικαστή, να είναι υπογραμμένη δεόντως και να φέρει την ημερομηνία απαγγελίας της. Τέτοια παραδείγματα προσφέρουν υποθέσεις όπως η **Αντωνίου v. Δημοκρατίας** (1964) C.L.R. 116, υπόθεση φόνου εκ προμελέτης, και η υπόθεση **Κωνσταντή v. District Office of Famagusta** (1962) C.L.R. 96, μια απλή υπόθεση ανοικοδόμησης οικίας άνευ αδείας στην οποία εκδόθηκε και διάταγμα κατεδάφισης, το οποίο διάταγμα μαζί με το πρόστιμο που επιβλήθηκε θεωρήθηκε ότι ήταν αρκετά αιτιολογημένο ώστε να υπάρχει συμμόρφωση με το άρθρο 30.2 του Συντάγματος, παρά το γεγονός ότι η όλη απόφαση του Δικαστηρίου καταλάμβανε μόνο μόλις 5 γραμμές. Στην **Αντωνίου** το Εφετείο ασχολήθηκε και με τη διαφορά, θεμελιακή από τη φύση της, στη γενική απόφαση που λαμβάνει ένα σώμα ενόρκων μετά τη σύνοψη της μαρτυρίας και της νομικής πτυχής από τον Δικαστή κάτω από το καθ' αυτό Αγγλικό σύστημα δικαίου και την απόφαση την οποία δίνει ο Κύπριος Δικαστής σύμφωνα με το ακολουθητέο σύστημα στη Δημοκρατία, όπου ο Δικαστής, λόγω της απουσίας ενόρκων, επιτελεί τον διπλό ρόλο της ανίχνευσης και απόφασης επί των γεγονότων καθώς βέβαια και επί της νομικής πτυχής. Η αναγκαιότητα για αιτιολόγηση αφορά και την ποινή του Δικαστηρίου εκτός από την καθ' αυτό καταδικαστική απόφαση. Ένα τέτοιο παράδειγμα προσφέρει η υπόθεση **Μίκης Φρίξου, άλλως Παράσχος v. Αστυνομίας** (1963) 1 C.L.R. 83.

Στην πιο σύγχρονη εποχή έχει διατυπωθεί σε αριθμό αποφάσεων, όπως την **Ευγενίου v. Δημοκρατίας** (2000)2 A.A.Δ. 540, ότι μια αιτιολογημένη απόφαση θα πρέπει να περιέχει την ανάλυση της μαρτυρίας υπό το φως των επιδίκων θεμάτων, τη διατύπωση συγκεκριμένων ευρημάτων και τη σαφή δικαστική απόφαση επί του προκύψαντος

θέματος. Από την άλλη, έχει διακηρυχθεί στην υπόθεση **Χαριλάου ν. Δημοκρατίας** (1971)2 C.L.R. 40, ότι δεν είναι ορθό για το Εφετείο να προβαίνει σε μικροσκοπική ανάλυση της προσβαλλόμενης απόφασης, αλλά πρέπει αυτή να βλέπεται στην ολότητα της, έστω και αν το Εφετείο θα μπορούσε να διαφωνήσει με τη συγκεκριμένη χρήση λέξεων ή φράσεων.

Το δεύτερο, όπως έχει λεχθεί, είναι η ανάλυση και αναφορά στο διαδικαστικό δίκαιο. Το Δικαστήριο πρέπει να είναι προσεκτικό ώστε να μην ξεφεύγει από τις παραμέτρους που θέλουν την Κατηγορούσα Αρχή να έχει αποδείξει την υπόθεση της πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας. Αυτό σημαίνει ότι η απόδειξη της κατηγορίας και κάθε στοιχείου που τη συνιστά βαρύνει εξ ολοκλήρου την Κατηγορούσα Αρχή, δεν επιτρέπονται δε υποθέσεις ως προς την ύπαρξη γεγονότων, έστω και αν είναι εύλογες, εάν δεν έχουν αποδειχθεί με τη δέουσα αυστηρότητα. Χωρίς την τεκμηρίωση όλων των πρωτογενών γεγονότων που συνιστούν και αποδεικνύουν το αδίκημα, η κατηγορία αφήνεται ατεκμηρίωτη και έκθετη σε απόρριψη (**Λοίζου ν. Αστυνομίας** (1989)2 Α.Α.Δ. 363 και **Γενικός Εισαγγελέας ν. Σάζου** (2001)2 Α.Α.Δ. 18). Η πτυχή αυτή καλύπτει και την αλυσίδα της διακίνησης των τεκμηρίων που παρουσιάζονται στο Δικαστήριο, με αποτέλεσμα εάν υπάρχει κενό στους κρίκους που συνδέουν την αλυσίδα, ο κατηγορούμενος να δικαιούται του ευεργετήματος της αμφιβολίας. Κάτι τέτοιο μπορεί να ισχύει όταν, για παράδειγμα, το αστυνομικό όργανο κρατεί στο σπίτι του αντί υπό αστυνομική φύλαξη στα γραφεία των ανακριτικών αρχών το ανευρεθέν στο όχημα του κατηγορούμενου σακουλάκι με ναρκωτικά ή δεν υπάρχει καθόλου μαρτυρία πού ήταν αυτό από την ώρα που παραλήφθηκε μέχρι την ώρα που στάληκε για επιστημονικές εξετάσεις.

Η διασταύρωση, η αντιπαράθεση, και η καταγραφή των εκδοχών των δύο πλευρών στη δίκη, με αναφορά στη ζώσα μαρτυρία και στην έγγραφο μαρτυρία αποτελεί επίσης καταλυτικό στοιχείο για την ορθή προσέγγιση στην απόφαση του Δικαστηρίου. Η αιτιολόγηση πρέπει να βασίζεται πάνω στην ανάλυση της μαρτυρίας που έχει προσκομισθεί, τη συζήτηση τυχόν αντιφάσεων στους μάρτυρες κατηγορίας ή υπεράσπισης και την κρίση επί της αξιοπιστίας των διαφόρων μαρτύρων, συμπεριλαμβανομένου του κατηγορούμενου. Η ανάλυση πρέπει να είναι εύλογη, πειστική και με την αναγκαία λογική αλληλουχία. Η έκταση της ανάλυσης δυνατόν να ποικίλει και να διαφέρει ανάλογα με το περιεχόμενο και τη φύση της μαρτυρίας που παρουσιάζεται. Δεν είναι αναγκαία βέβαια η σχολαστική και λεπτομερής επανακαταγραφή της μαρτυρίας που δόθηκε στη δίκη, φθάνει η συνολική αξιολόγηση που γίνεται από το Δικαστήριο να μην αποστερεί από τη δικαστική κρίση το εχέγγυο της ύπαρξης της αιτιολόγησης εντός του πλαισίου του άρθρου 30.2 του Συντάγματος.

Τέλος, έχει σημασία ο ίδιος ο τρόπος συγγραφής της απόφασης. Παρόλο που υπάρχει δεδομένη ελευθερία στον τρόπο έκφρασης και τον τρόπο παρουσίασης του σκεπτικού, εντούτοις, μια ορθά συνταγμένη απόφαση θα πρέπει να περιέχει τα ελάχιστα προαπαιτούμενα που έχουν αναφερθεί πιο πάνω, ώστε να γίνεται η διάγνωση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του κατηγορούμενου μέσα στα πλαίσια της δίκαιης δίκης. Η απόφαση πρέπει να περιέχει κατά λογική ακολουθία τουλάχιστον μια σύνοψη της μαρτυρίας, την αξιολόγηση αυτής, τα ευρήματα του Δικαστηρίου και την τελική του κρίση. Με τη δικαστική απόφαση πρέπει να επιλύονται οριστικά τα ζητήματα που έχουν τεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου και να μην αφήνονται κενά ως προς πραγματικά θέματα ή νομικά επιχειρήματα. Όπως έχει λεχθεί στην **Πετρόπουλος v. Αστυνομίας** (2003)2 Α.Α.Δ. 574, «Το τελεσφόρο της δικαστικής λειτουργίας εξυπακούει

και η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου καθιερώνει ότι αποτελεί καθήκον του εκδικάζοντος Δικαστηρίου η διαπίστωση των κρίσιμων γεγονότων που περιβάλλουν τα επίδικα θέματα, υπό μορφή ευρημάτων. Η διαπίστωση των γεγονότων αυτών συνιστά αναπόσπαστο μέρος της στοιχειοθέτησης της δικαστικής απόφασης, στην απουσία της οποίας η δικαστική κρίση μένει έκθετη, ως αναιτιολόγητη.» Η ανάλυση θα πρέπει επίσης να είναι λογική και να γίνεται υπαγωγή της μαρτυρίας και των ευρημάτων στο ουσιαστικό δίκαιο. (δέστε **Ζίκκου v. Αστυνομίας** (2004)2 A.A.Δ. 18). Περικοπές από προηγούμενες και δεσμευτικές στο κοινοδίκαιο αποφάσεις πρέπει να συσχετίζονται με τις αρχές που προκύπτουν από τα γεγονότα της εκδικαζόμενης υπόθεσης. Η ορθή δικαστική κρίση επιβάλλει την υπαγωγή των γενικών αρχών δικαίου στα ευρήματα που προκύπτουν από την αξιολόγηση της μαρτυρίας. Διαφορετικά υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος η δικαστική απόφαση να εμπεριέχει μεν ορθά τις αρχές, για παράδειγμα, της οδικής αμέλειας, να μην επιλύει δε, ούτε να εξηγεί πώς και γιατί ο κατηγορούμενος ήταν όντως αμελής στα συγκεκριμένα γεγονότα. (δέστε **Κωνσταντίνου v. Αστυνομίας** (2005)2 A.A.Δ. 383). Να σημειωθεί εδώ και η εξής σημαντική διαφορά σ' ό,τι αφορά τη σημασία των Δικαστικών αποφάσεων στο κοινοδίκαιο. Οι αποφάσεις στο Αγγλοσαξωνικό σύστημα συνιστούν αυτοτελή πηγή δικαίου και είναι δεσμευτικές για τα κατώτερα Δικαστήρια σ' αντίθεση με το Ηπειρωτικό σύστημα όπου ο κώδικας αποτελεί τη μόνη πηγή δικαίου¹⁰.

Όσον αφορά τη χρήση της γλώσσας στις αποφάσεις, το **Consultative Council of European Judges (C.C.J.E.)**, το Συμβουλευτικό Σώμα του Συμβουλίου της Ευρώπης, που αποτελείται εξ ολοκλήρου από

¹⁰ Γ. Μ. Πική: Το Αγγλικό Κοινό Δίκαιο, οι Κανόνες της Επείκειας και η εφαρμογή τους στην Κύπρο.

Δικαστές που αποστολή έχει από τη δημιουργία του το 2000 από το εξ Υπουργών Συμβούλιο, να γνωματεύει επί διαφόρων θεμάτων που απασχολούν τους Ευρωπαίους Δικαστές διαχρονικά και σ' όλο το φάσμα του Ευρωπαϊκού πολιτισμού και του οποίου ο ομιλών είναι μέλος εκπροσωπώντας τις Δικαστικές Αρχές της Κύπρου, στη γνωμάτευση του υπ' αρ. 7 του 2005, με θέμα «**Justice and Society**»¹¹, έχει καταγράψει τη θέση του στο κεφάλαιο «D», ότι η γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται από τα Δικαστήρια, τόσο κατά τη διαδικασία όσο και στις αποφάσεις τους, δεν είναι μόνο ένα πανίσχυρο όπλο μέσα από το οποίο εκπληρώνεται και ο εκπαιδευτικός ρόλος που έχει να διαδραματίσει ο Δικαστής προς την κοινωνία, αλλά θεωρείται επίσης και ο «νόμος στην πράξη» για τους συγκεκριμένους διαδίκους. Η καθαρότητα και η απλότητα της χρησιμοποιούμενης γλώσσας είναι άκρως επιθυμητή, όπως έχει αναφέρει και στα συμπεράσματα της η **Πέμπτη Συνεδρία των Προέδρων των Ευρωπαϊκών Ανωτάτων Δικαστηρίων** του Οκτωβρίου του 1999¹². Παρόλο όμως που αναγνωρίζεται ότι η περιεκτική γλώσσα και η καθαρότητα στη σκέψη είναι επιθυμητές, ταυτόχρονα είναι αναγκαίο για τους Δικαστές να διατηρούν στις αποφάσεις τους τη δυνατότητα της ακρίβειας και της παρουσίασης ενός ολοκληρωμένου σκεπτικού.

Εδώ να σημειωθεί ακόμα μια διαφορά μεταξύ του Αγγλοσαξωνικού συστήματος και του Ηπειρωτικού, η οποία έγκειται στο ότι οι αποφάσεις στο Αγγλικό σύστημα δικαίου είναι κατά κανόνα εκτεταμένες και αποτελούν πραγματεία στον τομέα του συγκεκριμένου δικαίου, ενώ οι δικαστικές αποφάσεις στο Ηπειρωτικό σύστημα διατυπώνονται με πολλή συντομία και περιεκτικά. Παράδειγμα αυτού αποτελούν οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων οι οποίες

¹¹ Opinion No. 7 (2005), Report to the Committee of Ministers.

¹² Council of Europe: The Supreme Court: Publicity, Visibility and Transparency: Ljubljana (99) Concl.

ακολουθούν ένα στερεότυπο τύπο γραφής χωρίς ιδιαίτερη ανάλυση της νομικής πτυχής.

Τα λεγόμενα «**Bangalore Principles of Judicial Conduct**»¹³ εμπεριέχουν στην παρ. 1.6 την αναγκαιότητα για τον Δικαστή να επιδεικνύει και να προάγει υψηλά επίπεδα δικαστικής συμπεριφοράς, ώστε να επιβεβαιώνεται η δημόσια εμπιστοσύνη στους Δικαστές, αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας. Στο **Commentary** που έγινε από το **Judicial Integrity Group** τον Μάρτιο του 2007¹⁴, αναφέρεται στη σελ. 49, ότι αυτό το υψηλό επίπεδο δικαστικής συμπεριφοράς επιβάλλει την τήρηση των ελάχιστων εγγυήσεων για τη δίκαιη δίκη. Μεταξύ αυτών των εγγυήσεων εμπεριέχεται και η αρχή ότι ο Δικαστής αναγνωρίζει ότι τα δικαιώματα ενός διαδίκου μπορούν να επηρεαστούν μόνο με δικαστική απόφαση η οποία είναι βασισμένη αποκλειστικά στη μαρτυρία που προσάγεται και η οποία απόφαση δίνεται χωρίς καθυστέρηση και αιτιολογημένα. Ιδιαίτερα, σε σχέση με κατηγορούμενα πρόσωπα στην ποινική δίκη, αναγνωρίζεται ότι το κατηγορούμενο πρόσωπο έχει το δικαίωμα να θεωρείται αθώος μέχρι αποδείξεως του αντιθέτου, να έχει δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, καθώς και στο δικαίωμα δικαστικής απόφασης εκδιδόμενης εν δημόσια συνεδρίαση.

Στο τέλος της ημέρας εκείνο που έχει σημασία και είναι και ο στόχος κάθε αιτιολόγησης στη δικαστική απόφαση, είναι να εμπεδώνεται το αίσθημα δικαίου στο κοινό, το οποίο θα πρέπει να νιώθει τη λογική πίσω από τις αποφάσεις των δικαστών. Το ευνομούμενο κράτος στηρίζεται εν πολλοίς στο δικαστικό σύστημα και στην καλή του λειτουργία. Όπως

¹³ Όπως προέκυψαν από τη συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας των Προέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων στην Ολλανδία στις 25-26.11.02.

¹⁴ Όπως υιοθετήθηκε στη συνάντηση της Βιέννης την 1& 2.3.07 και στην 5^η Συνεδρία του Judicial Integrity Group.

αναφέρει ο διακεκριμένος νομομαθής **H.L.A. Hart** στο σύγγραμμα του «**The Concept of Law**»¹⁵, η δικαιοσύνη αποτελεί ένα τομέα της ηθικής που κατά κύριο λόγο ασχολείται όχι με την συγκεκριμένη ατομική συμπεριφορά, αλλά με τους τρόπους με τους οποίους τάξεις ατόμων τυγχάνουν μεταχείρισης. Και είναι σημαντικό να εμπεδώνεται επίσης η παραδοσιακή ιδέα της δικαιοσύνης ως εξισορροπητικής δύναμης στην κοινωνία κατά την οποία η οδηγούσα αρχή είναι η διατράνωση της ίσης μεταχείρισης των όμοιων περιπτώσεων, αλλά και της διαφορετικής μεταχείρισης των ανόμοιων περιπτώσεων. Η δικαστική απόφαση αποσκοπεί μέσα από τον λόγο της να δώσει ακριβώς αυτό το στίγμα της ισορροπίας, όχι μόνο στο ατομικό συγκεκριμένο επίπεδο του κατηγορούμενου προσώπου, αλλά να διατηρήσει αυτή τη σταθερότητα και ισορροπία διαχρονικά, προς όφελος ολόκληρης της κοινωνίας.

Στέλιος Ναθαναήλ,
Πρόεδρος,
Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας

Λευκωσία, 17 Οκτωβρίου, 2007.

¹⁵ H.L.A. Hart: The Concept of Law. Clarendon Law Series. Oxford Publication.